

ФІНАНСОВІ МОТИВАТОРИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТА ДРАЙВЕРИ НОВОЇ ЯКОСТІ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

Впродовж тривалого часу Україна постійно стикається з питанням необхідності підвищення рівня соціальних стандартів й забезпечення більш високого рівня добробуту громадян. Риторика практично всіх передвиборчих кампаній ґрунтується на обіцянках досягти кращих показників якості життя, створення умов для розширення виробництва і збільшення робочих місць, зниження цін і поліпшення умов праці. Водночас, проблема вирішення цих завдань не втрачає своєї актуальності. Це засвідчується збереженням, відносно інших країн світу, низьких показників ВВП на душу населення відносно інших країн світу, що не відповідає вагомому потенціалу української економіки (рис.1). При цьому рівень оплати праці за 1 годину в Україні є найнижчим у країнах ЄС (рис.2).

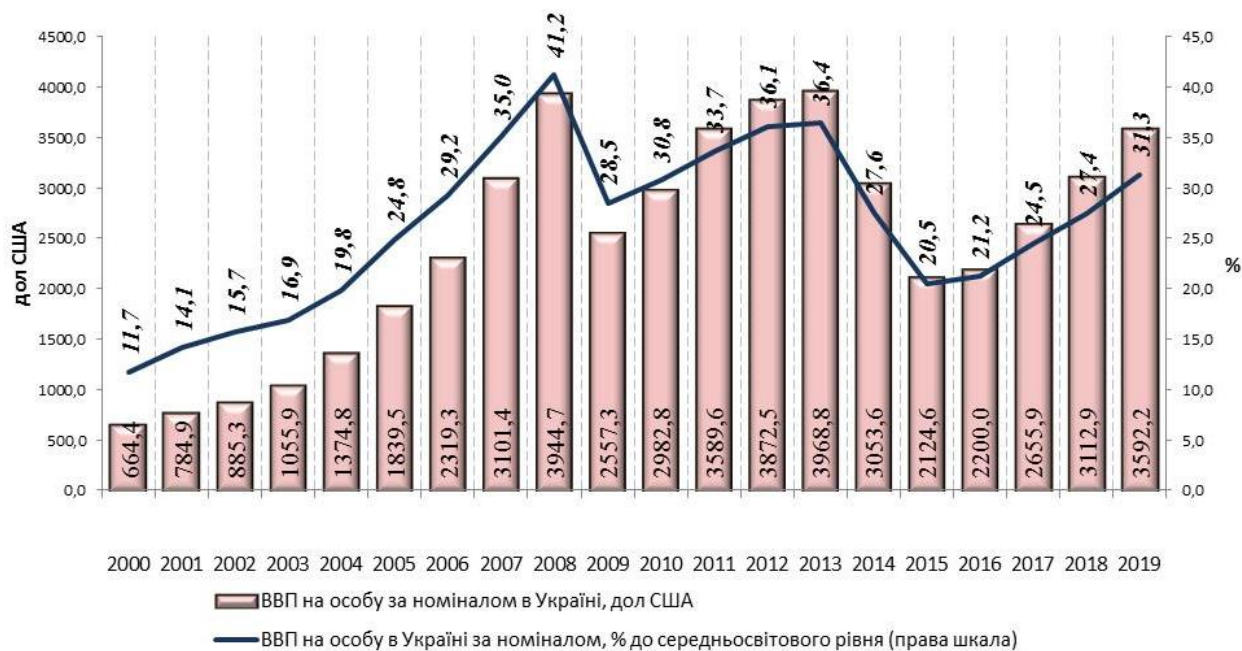

Рис. 1 - Динаміка ВВП на особу в Україні у 2000 – 2019 рр. за номіналом, дол. США та у % від середньосвітового рівня

Джерело: МВФ

На наш погляд, ключовим драйвером для розвитку відповідних процесів стало спотворення розуміння ролі заробітної плати у здійсненні реформ ринкової трансформації від початку їх реалізації. Висока заробітна плата виступає найпотужнішим чинником структурних трансформацій: і як джерело інвестування, і як стимул прискорення інноваційного та технологічного прогресу. Так, висока заробітна плата створює передумови для розширення платоспроможного попиту внутрішнього ринку, і відповідно – розвитку

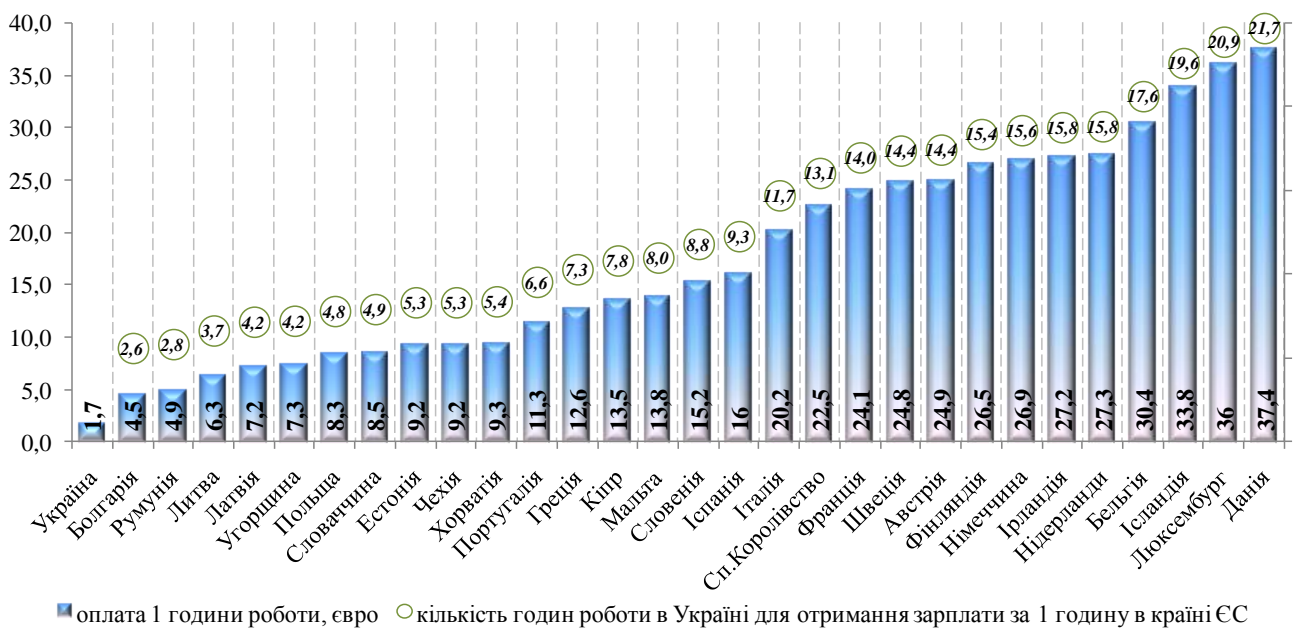

Рис. 2 - Рівень оплати праці за 1 годину в Україні та країнах ЄС у 2018 р., євро
 Джерело: Євростат, Держстат України, НБУ

національного виробництва. З іншої сторони, висока заробітна плата стимулює підприємців здійснювати техніко-технологічне оновлення виробництва і підвищувати продуктивність праці, необхідних для покриття зростаючих витрат (в т.ч. на утримання дорогої робочої сили). В цьому дуалізмі закладений важливий механізм ринкової саморегуляції, що мав би вже на перших етапах реформування закласти основи нової здорової економіки ринкового зразка і здійснити необхідні структурні зрушення.

Разом із тим практика реформування в Україні так чи інакше засвідчує орієнтацію державної політики на утримання низької вартості робочої сили. Тільки в останні роки намітилося її помітне зростання (рис.3).

Рис. 3 - Динаміка мінімальної, середньої зарплати в Україні у 1996 – 2019 рр., грн.

Джерело: Держстат України

Законодавчо встановлений низький рівень мінімальної зарплати і до того ж значний рівень оподаткування фонду оплати загальмували структурну перебудову ще на початку реформ. Низька зарплата дозволяла підтримувати високий рівень зайнятості, а отже зберігати стару витратну систему виробництва за умови, коли обсяги випуску продукції згорнулися майже наполовину. Штучне стримування зарплат згодом не дозволяло проявитися ринковому регулюванню щодо усунення існуючих в економіці структурних диспропорцій. Але, водночас, створило умови поширення такого негативного явища як тіньова економіка, яка для значної частини населення стала єдиним джерелом виживання.

Замість ринкової, фінансово самодостатньої, почала формуватися олігархічно-кланова, дефіцитно-боргова, економіка з притаманною для неї системою спотворення реальних результатів роботи, завищення витрат легального випуску продукції, скорочення фінансової спроможності щодо підвищення заробітних плат, яке в умовах катастрофічного зниження попиту на робочу силу, легітимізує низький рівень оплати праці.

Ринкові трансформації в Україні, в умовах високого монополізму, відбулись на квазі-ринкових засадах. Результатами їх реалізації стали: значне вивільнення робочої сили з виробничої сфери; зростання самозайнятості, передусім, у сфері послуг; широке використання у всіх видах економічної діяльності форм зайнятості на основі пільгових умов оподаткування. На цій основі відбулася: деіндустріалізація; скоротилася податкова база та суттєво зросла боргова залежність усіх суб'єктів економіки; виникло поняття трудова бідність, коли отримані доходи працюючого населення не можуть забезпечити раціональних потреб людини, а значить – і слугувати основою для розвитку економіки; посилюється міграційний рух робочої сили. Водночас, створився й доволі вузький прошарок крупних власників капіталу.

Виходячи з результатів ринкового реформування в Україні, можна припустити що ставка на утримання низької вартості робочої сили – було хибним кроком, який ініціював згодом низку негативних процесів. Таким чином загальнодержавний курс на підвищення якості і рівня життя, який без законодавчо закріпленого процесу підвищення рівня її оплати на основі підвищення продуктивності праці, залишався декларативним.

Для сучасного періоду відповідні перетворення утворили боргову модель дефіцитного фінансування економіки, коли потрібно залучення дедалі більшого фінансового ресурсу для забезпечення виробництва. Вирішення проблеми якості життя та забезпечення економічного піднесення не втратило своєї актуальності і навіть сьогодні виявляється проблематичним через накопичені істотні борги державного та корпоративного секторів, високу витратність виробництва, обумовлене цим зростання цін, і головне – відсутністю мотивації вкладати кошти у розвиток виробництва, коли використання різних тіньових схем та спекулятивних операцій забезпечують набагато більшу дохідність.

Треба визнати, що проблема низьких доходів та низького рівня життя в Україні є не стільки проблемою недостатності фінансових ресурсів, скільки

проблемою розподілу та перерозподілу суспільного продукту. Досягнення якісно нового характеру економічного зростання потребує забезпечення пропорційності суспільного розподілу та перерозподілу, унормування суспільного договору та правил відповідних зміни. *По-перше*, для формування та реалізації вагомого потенціалу внутрішнього ринку, заробітна плата має бути конкурентно високою. Для цього потрібно на державному рівні визначати базові стандарти, приводячи їх у відповідність до реалій. Для розвитку національної економіки й забезпечення паритетності обміну необхідно систематично наближати рівень середньої зарплати до рівня провідних країн світу *По-друге*, заробітна плата має залежати від ефективності економіки, від того наскільки результативною для економічного розвитку є задіяна праця. Необхідно також відмовитися від практики прив'язки заробітної плати працівників бюджетної сфери до мінімальної зарплати. Зважаючи на сильно занижений її рівень в минулому, прискорене підвищення мінімальної зарплати сьогодні передбачає автоматичне доволі суттєве підвищення доволі високої оплати працівникам бюджетної сфери без відповідного на те фінансового забезпечення. Зарплату цієї категорії працівників треба прив'язати до середньої по економіці в цілому і переглядати у разі наявних позитивних зрушень. І нарешті, для прискорення обороту капіталу й створення умов для економічного піднесення необхідно усунути суттєві розбіжності в оплаті праці, скерувавши зусилля на подолання існуючої нерівності через встановлення розумної диференціації зарплат.

В контексті євроінтеграції України потрібно застосовувати стандарти та практику ЄС у забезпечення соціальних прав, що зокрема передбачають права на справедливу заробітну плату, яка забезпечує гідний рівень життя та попередження трудової бідності [1]. Переосмислення в Україні державної політики заробітної плати та доходів в контексті забезпечення, передусім, захисту працюючої людини від знецінення її праці, дозволить сформувати найбільш здорові передумови економічного зростання та активізувати фінансовий механізм ринкового регулювання.

Література:

1. The European Pillar of Social Rights in 20 principles. The Pillar of Social Rights is about delivering new and more effective rights for citizens, built upon 20 key principles. [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_en